

Dal(és)szöveg

**Megzenésített versek kognitív szövegtani és kognitív
stilisztikai megközelítése**

Jelige: szioni

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. A nyelv, a zene és a vers összefüggései.....	5
3. Szöveg és stílus összefüggései.....	7
3.1. A szöveg és a szövegtipológia fogalmai a szemiotikai textológia és a kognitív szövegelmélet tükrében	7
3.2. A vers, a megzenésített vers és a dalszöveg mint szövegtípusok	11
3.3. Stílus: nyelvi potenciál és szociokulturális tényezők	13
3.3.1. A nyelvi potenciál és stíluslehetőségei.....	13
3.3.2. A szociokulturális tényezők és stíluslehetőségeik	13
3.3.3. A versek és a megzenésített versek a kognitív stilisztika tükrében.....	14
4. A <i>Dal(és)szöveg</i> nevű korpusz vizsgálata és az eredmények ismertetése	15
4.1. Az I. alkorpusz vizsgálata.....	16
4.2. A II. alkorpusz vizsgálata	18
4.3. A III. alkorpusz vizsgálata.....	21
4.4. A <i>Dal(és)szöveg</i> korpusz vizsgálatának eredményei.....	24
5. Összegzés	25
6. Irodalom	27
7. Források	32
8. Függelék.....	35

1. Bevezetés

„A zene az egyetlen barátod”

(Jim Morrison)

Dolgozatomban megzenésített versekkel foglalkozom. Témám interdiszciplináris megközelítést igényel, amely a szemiotikát, a szövegtant, a stilisztikát, a kognitív nyelvészetet és a korpusznyelvészetet érinti.

Köztudott, hogy a megzenésített versek segítségével sokkal könnyebb verset tanulni. Az utóbbi néhány évben komoly kezdeményezések indultak arra, hogy megzenésített versekkel hozzák közelebb az irodalmat az olyan emberekhez, akiknek hétköznapijaiban a költészet nem játszik meghatározó szerepet. Gondoljunk csak a Kávészünet Trendhagyó Irodalomóráira, vagy a Kicsi Hang, Ágnes Vanilla, MC Pita Ramos feldolgozásaira és a *slam poetry* mozgalomra (Red Bull Pilvaker – *A Szavak Forradalma*)!

A megzenésítés elősegíti a verstanulást, dolgozatom egyik kulcskérdése azonban az, hogy a médiumváltásnak milyen következményei lehetnek a kogníciót, a nyelvi potenciált (Tolcsvai Nagy 1996), a szociokulturális tényezőket (i. m.), a dinamikus jelentésképzést (Tátrai 2011: 100), az állványzatépítést (Simon 2013: 314), azaz a szöveget és a stílust tekintve.

Az intermedialitás során két nehezen elkülöníthető, ám szövegtani és stílusbeli mintázatait tekintve körülírható szövegtipológiai csoport (vers és dalszöveg¹) dinamikus interakciója figyelhető meg,² azonban a dolgozatom alapját adó, általam konstruált szövegtörzsemben csak versek és hozzájuk kapcsolódó megzenésítések szerepelnek.

Írásomban először a nyelv, a vers és a zene összefüggéseivel foglalkozom, majd rátérek a szöveg, a szövegtan és a szövegtipológia kérdéseire, különös tekintettel a szöveggel szorosan összefonódó stílus fogalmára. Ezután 5816 szavas *Dal(és)szöveg* nevű korpuszom alapján azt vizsgálom, hogy a megzenésítés milyen szöveg- és stílusbeli változásokat vonhat maga után.

¹ Vers és dalszöveg hasonlóságairól és különbségeiről bővebben lásd 2. és 3.2. fejezetet.

² Dinamikus interakcióról van szó, hiszen nemcsak a vers mint szövegtípus hat a dalszövegre (megzenésítés), hanem az is előfordulhat, hogy egy-egy vers megidézi a dalszövegek stilisztikai sajátosságait. Terjedelmi korlátok miatt utóbbi jelenséggel dolgozatomban nem foglalkozom, de bővebben lásd Fekete 2011, Veszelszki 2014.

Korpuszom összeállításakor arra törekedtem, hogy minél többféle stílusú és műfajú vers helyet kapjon benne. Így korpuszomban (a „kiindulás verseket”³ tekintve) megtalálhatók a klasszikus (Csokonai Vitéz Mihály, Petőfi Sándor), a modern (József Attila, Pilinszky János), valamint a posztmodern (Parti Nagy Lajos) magyar irodalom alakjainak művei. A „megzenésített versek”⁴ kiválasztásakor is arra törekedtem, hogy minél több zenei stílus jelenjen meg válogatásomban. Korpuszom így nemcsak a Kaláka, Hobo, Szabó Balázs Bandája munkáira terjed ki, hanem a metál (Akela), a hardcore⁵ (Téveszme), a rap/hip hop (Red Bull Pilvaker), a reggae (MC Pita Ramos) zenei stílusú versadaptációkra is.

Korpuszomat három alkorpuszra osztottam (I. alkorpusz, II. alkorpusz, III. alkorpusz). Előfeltevéseim egyrészt a szövegek nyelvi potenciáljával, másrészt szociokulturális tényezőivel kapcsolatosak. Feltételezésem szerint a megzenésítés során az I. alkorpuszba tartozó szövegek nyelvi potenciáljában kevésbé történik változás, mint a II. alkorpusz szövegeiben. A legmarkánsabb nyelvi potenciálbeli változások a III. alkorpuszban lesznek kimutathatók. A változás a szociokulturális tényezőket is érinteni fogja, azonban a módosulás az egyes alkorpuszokat tekintve másként fog jelentkezni. Az I. alkorpuszban maximum egy (magatartás), a II. alkorpuszban minimum kettő, maximum három (magatartás; helyzet; idő), a III. alkorpuszban minimum négy, maximum öt (magatartás; helyzet; idő; érték; hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok) szociokulturális tényező változik. Tehát minél markánsabb a szövegekben a nyelvi potenciálbeli⁶ változás a versmegzenésítés során, annál több szociokulturális tényező változik. Az intermedialitás révén a szociokulturális tényezők közül a magatartás, a helyzet, az idő kategóriái plasztikusabbak, mint az érték és a hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok kategóriái, amelyek az előbbiekhöz képest statikusabbak.

Dolgozatomat egy rövid összegzéssel, reflexióval zárom.

³ Dolgozatomban „kiindulási versek”-nek nevezem azokat a szövegeket, amelyeket megzenésítettek, de a megjelölés kizárólag az „eredeti” versekre vonatkozik.

⁴ Dolgozatomban „megzenésített versnek” nevezek minden olyan dalszöveget, amelynek alapja egyértelműen egy vers, mely az „irodalmi kánon” része.

⁵ A hardcore zene a hetvenes években jelent meg (pl. Bad brains zenekar) Amerikában, azóta egyfajta ellenkulturális termék a fiatalok körében. Az irányzatra jellemzőek a dinamikus és agresszív szövegek, melyek a politikát, a személy szabadságát, és egyéb szociális jelenségeket tárgyalják (Tóth 2010).

⁶ Úgy gondolom, a nyelvi potenciál a verbális elemek mellett magában foglalja a zenei elemeket is, melyek meghatározóak lehetnek egy-egy stílust tekintve, lásd MC Pita Ramos *A reményhez* című feldolgozásában a reggae zenére jellemző gitár- és dobkíséretet.

2. A nyelv, a zene és a vers összefüggései

Többek szerint, például Hamvas Béla munkái alapján is (Hamvas 2008) a nyelv és zene kapcsolatát kutatva egészen a nyelveredet kérdéséig mehetünk vissza, ugyanis a kettő elválaszthatatlan, és mindkettő metafizikus természetű. Az ember a nyelv és a zene segítségével újrateremti a világot azért, hogy az számára megismerhető legyen. Az archaikus szövegek, a népköltészeti alkotások, a proverbiumok, sőt a mai folklór szövegek (reklámok, szleng szavak, neologizmusok falfirkák, graffitik) ezt az ősi kapcsolatot őrzik, vagyis a nyelvben rejlő zenét (gyakran képet), a zene (a kép) és a nyelv kapcsolatát (Balázs 2006).

A zene és a vers összefüggéseinek vizsgálatakor ki kell térni a történeti motivációra. Az ógörög „*musikè*” melléknév eredetileg az ógörög *vers*nek arra az alaptulajdonságára utalt, hogy az mint vers ’zenei vers’-ként jelent meg, amennyiben ritmusát a hosszú és rövid szótagok váltakozása határozta meg. Az ókor végén az eredeti zeneiség (a *musikè*) ’kettéhasadt’, a nyugati keresztény kultúrkörben egyrészt létrejött a *próza*, másrészt az, amit ma *zené*-nek nevezünk. A ’nyelvileg (és nem zeneileg!) determinált’ vers a prózából jött létre (Petőfi 2004a: 45-46).

A XVI. századi műnemelméletek (Minturno, Torelli), amelyek a XX. századra uralkodóvá váló műfaji hármasságot megalapozták, mintha a fentebb említett ógörög hagyományhoz nyúlnának vissza, azonban ezek az elméletek inkább a hangszeres kíséretet hangsúlyozzák, mint a szövegek zeneiségét. 1559-ben és 1564-ben Minturno előadásaiban *lira* elnevezéssel egyesítette a dalszerű formákat, s minden, ami líra kísérettel énekelhető volt, kiérdemelte a „lira” elnevezést (Szili 1993: 147-148; 1997: 57). Három évszázaddal később Hutter Antal *Vezérelvek a’ magyar szépirodalomban* című tankönyvében a következőképpen korrigálja a nézetet a líra egységének alapjáról: „Lantos költészetnek e’ költészet nem azért neveztetik, mert művei t.i. a’ dalok, zsolozsmák és énekek hajdan közönségesen lant hang kíséretében adattak elő. Azonban van itt a’ dolog természetében mélyebben rejlő ok is. Nem akartak az elnevező műértők, kik egyébiránt azon korban kitünőleg a’ lantot becsülik, mint legjelesebb hangműszert, ez által egyebet mondani, mint, hogy e’ neme a’ költészetnek a’ lélek magasztos állapotjában szóval beszélő muzsikája” (Hutter 1842: 67).

Dolgozatomban Petőfi felosztását követve (Petőfi 2004a) szövegtipológiailag elkülönítem a verset és a megzenésített verset. Amíg a vers mint szövegtípus egy (dominánsan) verbális médiumban materializálódó (dominánsan) verbális kommunikátum, addig a megzenésített vers egy (nyelvi és zenei elemeket egyesítő) zenei médiumban

megjelenő orális–verbális kommunikátum.⁷ A különbség a kognícióban is jelentkezik. Egyrészt a megzenésített vers percepciójában a vizualitás nem játszik szerepet,⁸ másrészt az akusztikai és zenei elemek figyelemfelhívó potenciáljuk (*attention-attracting potential*) (Schmid 2007: 120, vö. Langacker 2008: 66-73) miatt prominensebb szerepbe kerülnek, így nagyban hozzájárulnak az aktuális és dinamikus jelentéskonstruáláshoz, amely így eltérhet a kiindulási vers stílushatásától.

A megzenésített versek esetében megfigyelhető, hogy a médiumváltás gyakran szöveg- és stílusváltozást is maga után von, amely egyaránt tükröződik a nyelvi potenciál és a szociokulturális tényezők stíluslehetőségeiben.

⁷ A médiumok élő nyelveiről és az élőnyelvi kommunikátumok rögzítésére szolgáló reprezentációs nyelvekről bővebben lásd i. m.

⁸ Dolgozatom terjedelmi korlátai és a téma parttalansága miatt nem tudok kitérni a képi, verbális és akusztikai elemeket egyesítő médiumok kommunikátumaira (pl. videoklip, koncertfelvétel, slideshow stb.). Jelen esetben a megzenésített versek verbális és zenei összetevőit veszem figyelembe.

3. Szöveg és stílus összefüggései

Dolgozatom szövegelméleti kerete elsősorban a Roland Langacker által képviselt holista vagy funkcionális kognitív nyelvészet (Langacker 1987, 2000, 2008), valamint a Petőfi S. János által kidolgozott szemiotikai textológia (Petőfi 1990, 2004a, 2004b). Az *3.1. A szöveg és a szövegtipológia fogalmai a szemiotikai textológia és a kognitív szövegelmélet tükrében* című alfejezetben a két megközelítést szintetizálva és összehangolva igyekszem körvonalazni, hogy dolgozatomban mit értek a szöveg fogalmán. Petőfi modelljét részletesebben bemutatom, ugyanis a kognitív szövegelmélettel összevetve átfedésekkel találkozhatunk, az eltérések leginkább csak a terminológiát érintik. Ez után a *3.2. Stílus: nyelvi potenciál és szociokulturális tényezők* című alfejezetben a stílus fogalmát közelítem meg, amely a kognitív szövegtan és kognitív stilisztika képviselői (Pethő 2011, 2012; Tolcsvai Nagy 1996, 2001; Tátrai 2012) szerint két összetevőből áll: a nyelvi potenciálból és a szociokulturális tényezőkből.

3.1. A szöveg és a szövegtipológia fogalmai a szemiotikai textológia és a kognitív szövegelmélet tükrében

A szöveg fogalma a nyelvtudomány legnagyobb problémái közé tartozik. Kárpáti könyvében (Kárpáti 2006) átfogó képet ad a szöveg fogalmának problematikájáról, érintve a szövegfogalom kognitív beágyazottságát, valamint diszciplináris környezetét. Dolgozatomban a Kárpáti által is bemutatott Petőfi-modell (1990, 2004b) szövegdefinícióját veszem alapul, amely szerint a szöveg egy olyan dominánsan verbális, szignifikánsból⁹ és szignifikátumból¹⁰ álló, komplex jel, amely a következő összetevőkből áll:

- vehikulum: a jel jelölő összetevőjét „fizikai test”-ként felfogott fizikai objektum
- vehikulum-imágó: a percepció közvetítésével a vehikulumhoz rendelt mentális kép
- formáció: a vehikulumhoz a vehikulum-imágó közvetítésével hozzárendelt formai organizáció, amely a következő összetevőkből épül fel:
 - o figura: a vehikulumot ekkor olyan fizikai-szemiotikai objektumnak tekintjük, amely két összetevőből épül fel:
 - vizuális figura: a szöveg vizuális megformáltsága, vizuális képe

⁹ A szignifikáns, azaz a jelölőt a vehikulum, a vehikulum-imágó és a formáció együttese képezi.

¹⁰ A szignifikátumot, azaz a jelöltet a sensus, a relátum-imágó és a relátum együttese képezi.

- akusztikus figura: a szöveg akusztikai megformáltsága, akusztikai hangkonfigurációja¹¹
 - notáció: a vehikulumot nyelvi-szemiotikai objektumnak tekintjük, azaz azt vizsgáljuk, hogy a vehikulum elemei hányféle nyelvhez, notáció-rendszerhez tartoznak
- sensus: a vehikulumhoz a formáció közvetítésével hozzárendelt nyelvi-szemantikai organizáció, melynek felépítése két nézőpontból vizsgálható:
 - nyelvspecifikus megformáltság: annak a nyelvnek a nézőpontjából vizsgáljuk a vehikulum szemantikai megformáltságát, amelyből az felépül¹²
 - relátumspecifikus megformáltság: a vehikulum szemantikai megformáltságát annak a világdarabnak a nézőpontjából vizsgáljuk, amely a szövegben feltehetően kifejezésre jut, és amelyet a nyelvspecifikus szemantikai megformáltság jelez/sejtet¹³
- relátum: a sensus közvetítésével a jel jelölt összetevőjét képező „világdarab”-ként feltételezett tényállás-konfiguráció
- relátum-imágó: a relátum mentális képe

A funkcionális kognitív megközelítés szerint a nyelvi kifejezések a világ elemi vagy összetett jelenségeinek fogalmi és jelentéstani megkonstruálásai, a különböző szintaktikai szerkezetek e megkonstruálások sematizált¹⁴ formái. Az ún. „pragmatikai fordulat” (Tátrai 2011: 12) funkcionális–kognitív szellemben dekonstruálta a szemiotika három dimenzióját, ezáltal megállapítható, hogy nincs olyan interszubjektív megismerő és interperszonális kapcsolatteremtő metafunkcióval rendelkező megnyilatkozás (i. m. 68-100), amely ne grammatikai formával kódolt pragmatikaként jelenne meg egy-egy diskurzusvilágban.¹⁵ A szöveg olyan értelmi egységnek tekinthető, amely valamely összetett világfragmentumot képez le fogalmilag, többé-kevésbé konvencionált nyelvi kifejezésekkel (Tolcsvai Nagy 2006: 64).

A kognitív megközelítést Petőfi modelljével összevetve megállapítható, hogy bizonyos szövegek akkor sorolhatók azonos szövegtipológiai csoportba, ha mentálisan

¹¹ Amíg a versek esetében a vizuális figurának, addig a megzenésített versek és az auditív formában elhangzó dalszövegek esetében az akusztikus figurának van meghatározó, jelentés-konstruáló szerepe.

¹² Petőfi a nyelvspecifikus megformáltságot további összetevőkre bontja, dolgozatomban terjedelmi korlátai miatt azonban ezekre nem térhetek ki.

¹³ Petőfi ennek az összetevőnek a segítségével helyezi el a fikciót a szövegek világában.

¹⁴ A sematizáció fogalmáról bővebben lásd Tuggy 2007.

¹⁵ A diskurzusvilág fogalmáról bővebben lásd Tátrai 2011: 39.

elsáncolt (begyakorlott)¹⁶ formációik¹⁷ és/vagy relátum-imágiók¹⁸ között konnekciók épülnek ki,¹⁹ azaz a szignifikánsok és/vagy a szignifikátumok bizonyos szempontból hasonlítanak. Ez a megközelítés a szövegtípusok a posteriori²⁰ megközelítését implikálja, mely szorosan összefügg a tapasztalattal, valamint a Gestalt-hagyománnyal, ám figyelembe kell venni a prototípus és a sematizáció összefüggéseit (Taylor 1995, Langacker 2000). A prototípus éppen azáltal válik központi taggá, hogy a sémát változtatás nélkül dolgozza ki. Egy-egy kategória kialakítása során a prototípus elsődleges a sémához viszonyítva, ugyanis a kategória a prototípus köré szerveződik (Taylor 1995: 241), ám a prototípus maga is sematikusan van reprezentálva. A kategória prototípusa olyan séma, amely a példányok által alakított hálózat központi magja (Langacker 2000: 12-13). E maghoz a különböző példányok annál közelebb vannak, minél több tulajdonságukban azonosak a prototípussal, és annál távolabb, minél több tulajdonságukban eltérnek attól. A kategória példányai a posterioriak, így ismerhetők meg – a kanti értelemben vett megismerés mindig a tapasztalattal veszi kezdetét –, és sorolhatók a kategóriába, ám a hálózat központi magját adó prototípus lehet a priori.

A szövegek emberi produktumok, és nyitott rendszert alkotnak. A nyelv által újrakonstruált világban öltönek testet, amely így, a társas megismerő tevékenység során kvázi-tapasztalativá válik, eközben az elbeszélés által a tér és az idő heterogenizálódik és szubjektivizálódik.²¹ A nyelv és a nyelvi produktumok beláthatatlan terjedelmű és tartalmú potenciált képeznek, mely nyitott, nem éles határokkal rendelkező világként jelenik meg a

¹⁶ Tolcsvai Nagy Gábor Langackerre hivatkozva megállapítja: „az elsáncolás (*entrenchment*), másképp begyakorlás valamely fogalom elméleti körülhatárolódását és viszonylag könnyű előhívhatóságát (aktiválhatóságát) nevezi meg. Egy gyakran előhívott fogalom könnyen hozzáférhető, nyelvi kifejezésekben aktiválva könnyen megérthető, egy ritkán előhívott fogalom ezzel szemben nehezen aktiválható” (Tolcsvai Nagy 2005: 28). Az elsáncolásról bővebben lásd Schmid 2007.

¹⁷ A konvencionalizált vizuális figurákra jó példa a szonettforma, melynek nem feltétele, hogy verbális notáció-rendszerből épüljön fel. Juhász R. József *Petrarca 2012* című költeményében a „látható nyelv” a digitális közegben kódok formájában artikulálódik. A mű vizuális formája a szonettekhez hasonlít (a, b, a, b / a, b, a, b / c, d, e / c, d, e), de a „szonett” megvalósulása nem a verbalításban történik, ugyanis olyan kétdimenziós pontkódokból (QR-kódokból) (jelölőkből) épül fel, amelyekbe a szerző 2012. január 15-én negyven honlap címét kódolta, amelyeken Petrarca versek találhatók. A „szonett” vizuális megformáltságát tekintve Man Ray *Dadaista hangköltmény szavak nélkül* című provokatív versgrafikáját idézi, amelynek jellegzetes vonása, hogy habár egy árva szó sincs benne, mégis versként tekintünk rá (Nagy 2013a).

¹⁸ A konvencionalizált relátum-imágókra jó példa a dráma, mely az ókori görög kultúra, valamint Arisztotelész meghatározása óta változatlan: a dráma csak Nevek által elmondott Dialógusokba beépített viszonyváltozások révén megjelenő történetutató elkészítésének a célja, amely viszonyváltozások olyan kezdetből (szituációból) bomlanak ki, amely potenciálisan magában foglal minden későbbi mozzanatot és így a viszonyváltozásoknak, azaz a történet egészének a szükségszerű végpontját is (Bécsy 2002: 177). Így drámának tekinthető minden olyan szöveg, amelynek relátuma egy drámai tényállás-konfiguráció, a cselekmény pedig a Nevek által elmondott Dialógusok által determinált formációban bontakozik ki.

De a relátum-imágók tükröződése figyelhető meg az intertextualitás és intermedialitás esetében is, amelyek szorosan összefüggenek, ugyanis az intermedialitás multimediális intertextualitásként is definiálható.

¹⁹ A relátum-imágók közötti interakcióról bővebben lásd Nagy 2013b.

²⁰ Az a priori és az a posteriori fogalmakról bővebben lásd Kant 2004.

²¹ Az elbeszélés fogalmáról bővebben lásd Tátrai 2000; 2002; 2011: 171-190.

nyelvhasználók számára.²² Tolcsvai Nagy Gábor (Tolcsvai Nagy 2006: 74) az alábbi megállapításokat teszi a szövegekkel kapcsolatban:

- egyediek, ugyanis két beszédhelyzet sohasem lehet azonos
- jellegzetesek (tipikusak), azaz hasonlítanak egyes korábbi szövegekhez, másoktól pedig különböznek
- diakronikusak (időben visszafelé haladva az emberek kevesebb számú és/vagy más funkciójú szövegtípusokat ismertek)
- alapvetően spontának, amennyiben a humán kommunikáció legfontosabb és leggyakoribb szövegei (pl. történetelbeszlő monológ) a szocializáció során megtanult mintákat követnek, és csak részben tudatosak vagy meghatározott minta szerint készülő nyelvi produktumok
- különböző mértékben összetettek

A szövegek világát két lehetséges nézőpont felől közelíthetjük meg, melyek összefüggenek a korábban már tárgyalt prototípus, sematizáció, kategorizáció fogalmakkal:

- a tapasztalati nézőpont, amely használatközpontú, azaz a szövegtípusokat a beszélők rekonstruált szövegismeretei alapján igyekszik bemutatni
- a tudományos kategorizációs nézőpont, amely rendszerközpontú, azaz a szövegtípusokat előre megadott kategóriák és kritériumok szerint rendszerezi (i. m. 74)

A tapasztalati nézőpont²³ alkalmazása két megismerési tartományban modellálja a szöveget. Az egyik tartomány a prototipikus szöveg, amely a szöveg legelvontabb fontos tulajdonságait tartalmazza, azaz a szövegek általános kategóriáján belül olyan elvont szöveg, amelyről csak a legfontosabb jellemzők nevezhetők meg. Alapvetően két prototipikus szöveget lehet megnevezni és jellemezni:

- monologikus, írott, szerkesztett és koherens, van eleje és vége (amely konstruálásakor a szöveget létrehozó ágens főleg a nyelvi potenciál stíluslehetőségeit igyekszik felhasználni)
- párbeszédes, beszélt, kevésbé szerkesztett és koherens, az eleje és a vége nem feltétlenül határozott (amely konstruálásakor a diskurzusvilágban részt vevő ágensek főleg a szociokulturális tényezők stíluslehetőségeit igyekeznek kihasználni)²⁴

²² Lásd Tolcsvai Nagy: 1994.

²³ A tapasztalati nézőpont azért indokolt, mert így a szöveg fő jellegzetességei és funkciói könnyebben leírhatók. E jellegzetességek és funkciók a beszélők számára fontosak, így a beszélők nézőpontjából kell a leírást elkészíteni (i. m. 74-75).

²⁴ A két prototipikus megnyilatkozás-típusról bővebben lásd Tátrai 2011: 74-80.

A tapasztalati nézőpont által modellált másik tartomány a szövegtipológia, amely részben az első tartomány rendszeréből épül fel. Az egyes elkülönülő szövegtípusok hálózatot alkotnak, hasonlósági és különbözőségi viszonyok révén. A hálózatban a bonyolult viszonyok jellegzetes és gyakori szövegtípusok körül sűrűsödési tartományokat alakítanak ki. Ahogy már fentebb utaltam rá, így alakulnak ki a szövegtipológia prototipikus szövegpéldányai, melyek a konkrét példányokhoz viszonyítva inkább az absztrakció szintjén léteznek.

3.2. A vers, a megzenésített vers és a dalszöveg mint szövegtípusok

A vers és a megzenésített vers hasonlóságaira és különbségeire már utaltam a 2. *A nyelv, a zene és a vers összefüggései* című fejezetben, azonban az összehasonlításakor érdemes egy harmadik szövegtípust is figyelembe venni: a dalszöveget, ugyanis a három kategóriába tartozó szövegeket egy kontinuum jellegű skálán helyezhetjük el, melynek egyik végén a prototipikus vers, másik végén a prototipikus dalszöveg, a kettő között – mintegy átmenetet képezve a médiumok és a másik két szövegtípus között – a prototipikus megzenésített vers helyezhető el.

Ezt a skálát az alábbi sematikus ábra és a következő táblázat szemlélteti.

PROTOTIPIKUS VERS – PROTOTIPIKUS MEGZENÉSÍTETT VERS – PROTOTIPIKUS DALSZÖVEG

	Prototipikus vers	Prototipikus megzenésített vers	Prototipikus dalszöveg ²⁵
Rím	kevésbé prototipikus rímtípusok is jellemzők ²⁶	a kevésbé prototipikus rímtípusokat a versfeldolgozók prototipikus rímtípusokra cserélhetik ²⁷	prototipikus rímtípusok ²⁸
Metaforizáció	nem konvencionizált metaforák	nem konvencionizált metaforák ²⁹	konvencionizált metaforák ³⁰

²⁵ A prototipikus slágerek szövegfelépítéséről és interpretációs lehetőségeikről bővebben lásd Füköh 2004.

²⁶ Kevésbé prototipikus rímtípusra jó példa lehet az angol vagy shakespeare-i szonett rímképlete: abab, cdcd, efef, gg.

²⁷ Korpuszomban ez a jelenség figyelhető meg a Suhancos által megzenésített Radnóti-versben, amelyben megjelenik egy páros rímű (aabb) rap betét, melynek rímképlete egyszerűbb a kiindulási vers rímképleténél.

²⁸ Prototipikus rímtípuson a keresztrímet (abab) és a páros rímet (aabb) értem.

²⁹ Előfordulhat, hogy a versmegzenésítések a kiindulási vers rímképletén egyszerűsítene, ám a metaforák ötletességét igyekeznek megőrizni. Korpuszomban ez a jelenség figyelhető meg például a Red Bull Pilvaker *Walesi bárdok* című feldolgozásában („*Adjon pacsit arcocskádra paripádnak farpofája / Hátad mögött hahotáznak, mit keresel e tartományba' / Hol borból van folyó, és isszák is, mer' YOLO / A minőségi túl költséges, és nincs arany tojó*”)

³⁰ A kognitív metaforákról bővebben lásd Lakoff – Johnson 1980; Grady 2007; Fauconnier 2007; Turner 2007; Benczes – Kövecses 2010; Kövecses 2005, 2009.

Jellemző alakzatok	ismétlő alakzatok: rím, figura etimologyca, gondolatritmus stb.	rím, bizonyos nyelvi elemek „refrénné” alakítása, ³¹ immutáció (irónia), ³² detrakció ³³	rím, refrén
--------------------	---	---	-------------

A korpuszomba válogatott versekben és általában a prototipikus lírai beszédmódban a rím meghatározó szerepet játszik. A rím állványzatépítést kezdeményezve (ezáltal állványzatként funkcionálva) elősegíti a vers fogalmi feldolgozását, egyben a szövegtípus felismerését.³⁴ Simon szerint az állványzatépítés a következőképpen határozható meg: „állványzatépítésnek minősül a nyelvi szimbólumok mindazon alkalmazásba vétele, amely a közösen konstruált szociokulturális világ interszubjektív feldolgozását segíti elő” (Simon 2013: 314). Az állványzatépítő technikák konvencionalizálódásával elsáncolódik a nyelvi szimbólumok állványzatépítő pragmatikai funkciója.

A rím a prototipikus dalszövegeknek is meghatározó tulajdonsága, azonban a prototipikus versekhez viszonyítva a dalszövegek kevésbé kidolgozottabbak poétikailag. Amíg egy prototipikus versben kevésbé konvencionalizált metaforákkal találkozhatunk, addig a prototipikus dalszövegek alkotói legtöbbször konvencionalizált nyelvi képekkel operálnak, valamint amíg utóbbira inkább a prototipikus rímtípusok, addig az előbbire a kevésbé prototipikus rímtípusok is jellemzők.

A korpuszomba válogatott megzenésített versekben azonban nemcsak a rímnek van állványzatépítő funkciója. A megzenésítésekben bizonyos nyelvi elemek visszatérése és ismétlődése, azaz funkcionális alkalmazása elősegíti, hogy ne csak versekként tekintsünk a

³¹ Ez a jelenség korpuszomnak szinte minden szövegében megfigyelhető.

³² A III. alkorpuszomban az irónia jellemző alakzat, azonban nem feltétlenül ellentétet jelent. Az irónia ellentétként való felfogása már Szókratésznél megkérdőjeleződik, nála ugyanis az irónia nem alakzatként, hanem attitűdként jelent meg. A romantikus irónia (pl. Schlegelnél), valamint az alakzat modern és posztmodern értelmezései még problémásabbá teszik a retorikai hagyomány által teremtett bináris modellt. Eco például így ír az irónia kapcsán a modern és a posztmodern művekről: „*Irónia, metanyelvi játék, kijelentés a négyzeten. Vagyis míg egy modern mű esetében az, aki nem veszi a lapot, szükségképpen elutasítja a művet, addig posztmodern terén az is lehetséges, hogy valaki nem veszi a lapot, és mindent komolynak vél. Már csak ilyen (ilyen kockázatos) az irónia. Mindig van, aki az iróniát komolyan veszi*” (Eco 2002: 612). Tátrai megközelítése ártértékelheti az iróniával kapcsolatos hétköznapi vélekedéseinket: „*az irónia alkalmazásával a megnyilatkozó reflexíven viszonyul az ironikusan értett reprezentációhoz: kétségbe vonja a megkonstruálásához kapcsolódó kiindulópont (értékelési centrum) megfelelőségét, helyénvalóságát az adott diskurzusban, és implicit módon egy másik kiindulópontot ajánl fel, ahonnan az a dolog és/vagy esemény, amelyre a másik figyelmét irányítja, adekvátanban jeleníthető meg a résztvevők által feldolgozott körülmények között. Mindebből az is kiderül, hogy elégtelennek tűnik az a széles körben elterjedt meghatározás, amely szerint az iróniával az ellenkezőjét közöljük annak, amit mondunk*” (Tátrai 2011: 190).

³³ Előfordul, hogy megzenésítéskor kihagynak bizonyos részeket a kiindulási versekből. Korpuszomban ez a jelenség figyelhető meg Hobo és a Téveszme versadaptációiban.

³⁴ A kognitív poétikai rímelméletéről bővebben lásd Simon 2014.

szövegekre, hanem dalszöveggént is, amelynek – mint szövegtípusnak – prototipikus és konvencionalizálódott tulajdonsága a refrén. A versmegzenésítésekben az ismétlés így nem csupán retorikai, stilisztikai alakzat lesz, hanem nyelvi szimbólumok olyan összessége, melyek a prototipikus dalszövegek mentálisan elsáncolt, szaliens³⁵ tulajdonságait (ismétlés, refrén) aktiválják a percepció során.

3.3. Stílus: nyelvi potenciál és szociokulturális tényezők

Mivel a stílus mindig szövegben érvényesül, ezért a szöveg fogalma szorosan összefügg a stílus fogalmával. A kognitív stilisztika elmélete szerint a stílus két összetevőből áll: a szöveg nyelvi potenciáljából, valamint a szociokulturális tényezőkből. Azonban a két tényező elválaszthatatlanul összefügg. Amikor az egyik tényező előtérbe kerül, a másik a háttérben funkcionál.³⁶

3.3.1. A nyelvi potenciál és stíluslehetőségei

A nyelvi potenciál a nyelvi rendszer stíluslehetőségeit tartalmazza, és – ahogy már fentebb említettem – szorosan összefügg a szociokulturális tényezőkkel. A szociokulturális tényezők a nyelv mint potenciál stíluslehetőségeit a közösség és kultúra jórészt konvencionált nyelvi cselekvésmintáihoz kapcsolják, ezáltal elősegítve a nyelvi interakcióban a közös figyelemirányítást³⁷ és a közös jelentésképzést. A nyelvi potenciál lehetőségei inkább a tervezett, monologikus és főképp írott szövegekben érvényesülnek (pl. a főnév, az ige vagy a melléknév stíluslehetőségei rendkívül nagyok, de a szófaji szemantikai és mondattani jellemzők variációs korlátokként is működnek).

3.3.2. A szociokulturális tényezők és stíluslehetőségeik

A szociokulturális tényezőket egy közösség, egy kultúra alakítja ki, és tartja fenn, kulturális attribúciók révén értelmet rendelve megformáltsági típusokhoz. A szociokulturális tényezők nem következnek feltétlenül a nyelvi rendszeren belüli jellemzőkből és

³⁵ A szaliencia és a pragmatikai tudatosság – azaz, hogy a diskurzusok résztvevői mennyire tudatosan kísérlik meg kielégíteni saját maguk és mások kommunikációs igényeit, mennyire kontrollálják az ezzel kapcsolatos választásaikat és az egyezkedéseiket kísérő társas kognitív folyamatokat – szorosan összefügg. Így a szalienciának két fajtáját különböztethetjük meg. A kognitív szaliencia a konceptuális egységek (fogalmak) könnyű elérhetőségét, aktiválhatóságát jelenti, valamint az azokkal párhuzamosan aktivált kontextuális ismeretek könnyű elérhetőségét és feldolgozását. A társas szaliencia ezzel szemben arra vonatkozik, hogy az alkalmazott nyelvi konstrukciók mennyiben felelnek meg a diskurzus során érvényesülő szociokulturális normáknak (Tátrai 2011 115-116).

³⁶ A figura–alap viszony, a stílus és a foregrounding összefüggéseiről bővebben lásd Schmid 2007, Pethő 2011: 18-30, Pethő 2012: 74.

³⁷ Figyelemirányítás során a beszélgetőtársak (a nyelvi szerkezetekkel, a rendszer variabilitását felhasználva) a beszélgetés tárgyára és annak nyelvi megjelenítésére (a referenciális jelenetre) irányítják közösen a figyelmüket. A figyelemirányításról és a diskurzusvilág szerveződéséről bővebben lásd Tátrai 2011: 30-31.

viszonyokból (pl. az udvariasságnak vannak egyetemes jellemzői, de formája koronként változhat), és elsősorban a spontán társalgásban, a mindennapi bizalmas és formális kommunikációban kapnak szerepet.

Tolcsvai Nagy Gábor szerint a stílus belső szerkezettel rendelkező, összetett jelenség. A belső szerkezet szociokulturális eredetű összetevői a stílusnak a nyelvi interakciókban betöltött szerepéből erednek. A stílusban a következő összetevők mint változók érvényesülnek:

- magatartás szempontja, melynek kontinuum jellegű tartományai a következők: durva, bizalmas/laza,³⁸ közömbös, választékos (ünnepélyes)
- helyzet szempontja, melynek kontinuum jellegű tartományai a következők: informális, közömbös, formális
- érték szempontja, melynek kontinuum jellegű tartományai a következők: értékmegvonó (pl. gúnyos), közömbös, értéktelítő (pl. patetikus)
- idő szempontja, melynek kontinuum jellegű tartományai a következők: közömbös, régies, újszerű
- hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok szempontjai melynek kontinuum jellegű tartományai a következők: sztenderd, nyelvjárási, szépirodalom történeti stílusrétegei stb.

3.3.3. A versek és a megzenésített versek a kognitív stilisztika tükrében

Fentebb már említettem, hogy a szociokulturális tényezők és a nyelvi potenciál elválaszthatatlanok és összefüggenek. Amikor az egyik tényező előtérbe kerül, a másik a háttérben funkcionál. A jelenség a versmegzenésítések esetében jól megfigyelhető. A kiindulási versek esetében háttérben lévő szociokulturális tényezők a megzenésített versekben előtérbe kerülnek. Ez adja az intermedialitás, valamint dolgozatom stilisztikai alapját és relevanciáját.

A következő fejezetben kutatásom eredményeit ismertetem.

³⁸ Mivel a bizalmas és a durva terminusok a megnyilatkozónak a diskurzus megformáltságához legközvetlenebbül kapcsolódó viszonyulását a választékos terminushoz képest túlságosan is specifikusan nevezik meg, ezért Tátrai bevezette a laza tartományt (Tátrai 2012: 61).

4. A *Dal(és)szöveg* nevű korpusz vizsgálata és az eredmények ismertetése

Dal(és)szöveg nevű korpuszom 5816 szövegszóból (running words³⁹) áll. A teljes korpuszt egy külön fájlban mellékletként csatoltam dolgozatomhoz. (Kutatásomban ugyan nagy segítségemre volt a számítógép, de dolgozatom témája nem tarozik a számítógépes nyelvészet körébe.)⁴⁰ Korpuszom összeállításakor tudtam, hogy teljes mértékben reprezentatív korpusz nem hozható létre, ezért inkább „kiegyensúlyozott”-nak (Shizuoka 2000 idézi Szirmai 2005: 23) nevezném e válogatott szöveghalmazt, mely igyekszik tükrözni a versek és a megzenésítések szövegtanilag és stilisztikailag releváns arányait, jellemző nyelvi jelenségeit. Megfigyelhető, hogy a versmegzenésítések esetében a zenészek inkább a kanonizált költők (Petőfi Sándor, József Attila stb.) verseihez nyúlnak gyakrabban, valamint az is, hogy ezeket a verseket nemcsak megzenésítik, hanem alakítják, módosítják is. Korpuszomban a tizenöt megzenésítés közül öt Petőfi-vers, ebből három a III. alkorpuszba tartozik, ahol a leginkább megfigyelhető lesz a nyelvi potenciálbeli eltérés (a Kozmosz zenekar megzenésítése például szinte csak utal az „Egy gondolat bánt engemet...” kezdetű versre, de emellett megidéz több Petőfi-verset is⁴¹). A kiindulási versek esetében a posztmodern magyar irodalom alakjai háttérbe szorulnak,⁴² ezért korpuszomban egy megzenésített Parti Nagy Lajos vers kapott helyet. Napjainkban a versmegzenésítés leginkább a rap/hip hop zenére jellemző,⁴³ korpuszomban ezért a tizenöt megzenésítés közül öt ehhez a zenei stílushoz kötődik.

Korpuszomat három alkorpuszra osztottam fel: I. alkorpusz, II. alkorpusz, III. alkorpusz. Mindhárom alkorpuszt öt-öt vers és a hozzá tartozó öt-öt megzenésítés alkotja, tehát a teljes korpusz harminc szöveget tartalmaz. A szavak („token”-ek⁴⁴) számát tekintve az

³⁹ Az angol szakirodalomban a korpusz méretének megadásakor a „running words” kifejezés használatos, ami a szövegben szereplő, bár többször is ismétlődő szavak számát jelenti (Szirmai 2005: 28; Nesselhauf 2005; Svartvik 2007)

⁴⁰ „A modern korpusznyelvészet feltételezi a számítógép használatát, de nem azonos a számítógépes nyelvészettel annak ellenére, hogy számos átfedés található a kettő között” (Szirmai 2005: 15). A korpusz modern meghatározása már magában foglalja azt, hogy elektronikus formában tárolják, és hogy a nyelv (nyelvészeti) vizsgálatának céljából hozzák létre, azaz vizsgálata nyelvészeti szempontból hasznos lesz (i. m. 18-19).

⁴¹ Az említett megzenésítésről bővebben lásd <http://www.nyest.hu/hirek/forradalmi-toredekek>

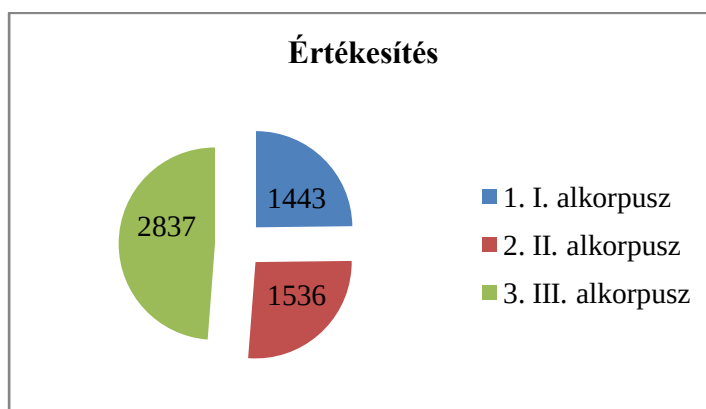
⁴² A posztmodern költők inkább zenével kísért experimentális, performansz jellegű alkotásokban jelennek meg, lásd a Fenyvesi Ottó *Maximum Rock&Roll* című verse alapján készült videóverset: <https://www.youtube.com/watch?v=gOmjdGBI37c>

⁴³ A rap és az intertextualitás kapcsolatáról bővebben lásd Fekete 2011.

⁴⁴ Az angol szakirodalom a szóközzel lehatárolt szavakat „token”-nek, azaz példánynak nevezi, ezen tehát a korpuszban szereplő összes szót érti, függetlenül attól, hogy az ismétlődik-e vagy sem. Tehát az összes szót megszámláljuk a korpusz elejétől a végéig. A szakirodalom a korpuszban szereplő különböző szavakat „type”-

I. alkorpusz 24,81087%-át, a II. alkorpusz 26,4099%-át, a III. alkorpusz 48,77923%-át alkotja a teljes korpusznak.

Az alkorpuszok szavainak arányát az alábbi diagram szemlélteti:

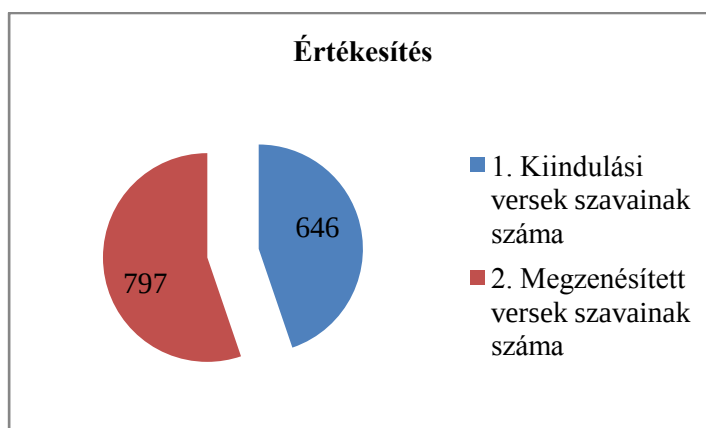

1. ábra A *Dal(és)szöveg* korpusz szavainak száma és aránya az alkorpuszokat tekintve

4.1. Az I. alkorpusz vizsgálata

Az I. alkorpusz 1443 szóból áll, amelynek 44,767845%-át alkotják a kiindulási versek, a megzenésített versek pedig 55,232155%-át. Amennyiben az intermedialitás során nem történne változás a szövegekben, ez az arány 50–50% lenne. Az I. alkorpuszban a szavak száma 5,232155%-kal gyarapodott a kiindulási versekhez képest. Fontos kiemelni, hogy a kiindulási versekhez viszonyítva új nyelvi elemekkel nem találkozhatunk, a Hobo által megzenésített József Attila versben pedig inkább detrakciós alakzat figyelhető meg. A megzenésített változatokra a refrénszerű ismétlések jellemzőek (állványzatépítés). E jelenségeknek jelentőségük van a szociokulturális tényezők változásában is.

Az I. alkorpuszban szereplő kiindulási versek és megzenésített versek szavainak arányát az alábbi diagram szemlélteti:

2. ábra Az I. alkorpuszban szereplő szövegek szavainak aránya

nak, azaz szóalaknak vagy típusnak nevezi. Ezen a korpuszban előforduló különböző szavak számát érti (Szirmai 2005: 28; Nesselhauf 2005; Svartvik 2007).

Vizsgáljunk meg közelebbről egy verset és a hozzá tartozó megzenésítést ebből az alkorpuszból!

Kosztolányi Dezső *Akarsz-e játszani* című költeményében az eldöntendő kérdések („*Akarsz-e...*”) többszöri ismétlődése, valamint a főnév statikusságát és az ige dinamizmusát egyesítő főnévi igenevek gyakori előfordulásai erős belső feszültséget teremtenek, amely a vers végén a halál és a játék konceptuális összekapcsolásában bontakozik ki, és mintegy oldódik fel. A szociokulturális tényezőket tekintve a költemény magatartás szerint közömbös (vagy inkább laza!), helyzet szerint informális,⁴⁵ érték szerint közömbös, idő szerint közömbös, hagyományozott nyelvváltozatok szerint szépirodalmi kategóriákba sorolható.

A Kaláka együttes megzenésítésében egy eldöntendő kérdés („*S akarsz, akarsz-e játszani / Akarsz, akarsz-e játszani*”) – beágyazott geminációval még inkább fokozva a feszült hangulatot – két alkalommal is megismétlődik, a vers vége („*Akarsz-e élni, élni mindörökkön...*”) pedig az ismétlés funkcionális keretbe kerülésével egyfajta refrénné válik. A szociokulturális tényezőket tekintve Kosztolányi verséhez képest csak a magatartás tartományában történik változás. A szöveg magatartás szerint a laza tartományhoz közelít, ugyanis a kellemesen könnyed zene még inkább erősíti a játékos jelleget. Kosztolányi verséhez képest új nyelvi elem nem kerül a szövegbe, a zenei elemek csak a magatartás tényezőjére hatnak, de a változás ott sem jelentős, ugyanis a játékoság által implikált laza tartomány a kiindulási szövegre jellemző, ezért a szociokulturális tényezők változását szemléltető táblázatban nem jelöltem.

Az I. alkorpuszban a szövegek közötti relációk szemléltetéséhez a következő jelöléseket vezettem be:

ITEM A = Kosztolányi Dezső: *Akarsz-e játszani*?

ITEM A' = Kaláka: *Akarsz-e játszani*?

ITEM B = Pilinszky János: *Ne félj!*

ITEM B' = Szabó Balázs Bandája: *Ne félj!*

ITEM C = József Attila: *Ülni, állni, ölni, halni*

ITEM C' = Hobo: *Ülni, állni, ölni, halni*

ITEM D = Parti Nagy Lajos: *Földköz*

ITEM D' = Sajnosbatár: *Földköz*

ITEM E = Petőfi Sándor: *A természet vadvirága*

ITEM E' = Ferenczi György és Rackajam: *A természet vadvirága*

⁴⁵ A huizingai (Huizinga 1944) és gadameri (Gadamer 1984) játékfogalom, amely kiemelt jelentőségű a Kosztolányi-életműben, a laza és az informális kategóriákat implikálja.

Az I. alkorpuszban szereplő szövegek szociokulturális tényezőinek változását az alábbi táblázat mutatja, amelynek rendszere bináris. Az eltéréseket 1-gyel, a stagnálásokat 0-val jelöltem.

	ITEM A – ITEM A'	ITEM B – ITEM B'	ITEM C – ITEM C'	ITEM D – ITEM D'	ITEM E – ITEM E'
Magatartás	0	1 (közömbös/durva – laza)	0	0	0
Helyzet	0	0	0	0	0
Idő	0	0	0	0	0
Érték	0	0	0	0	0
Hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok	0	0	0	0	0

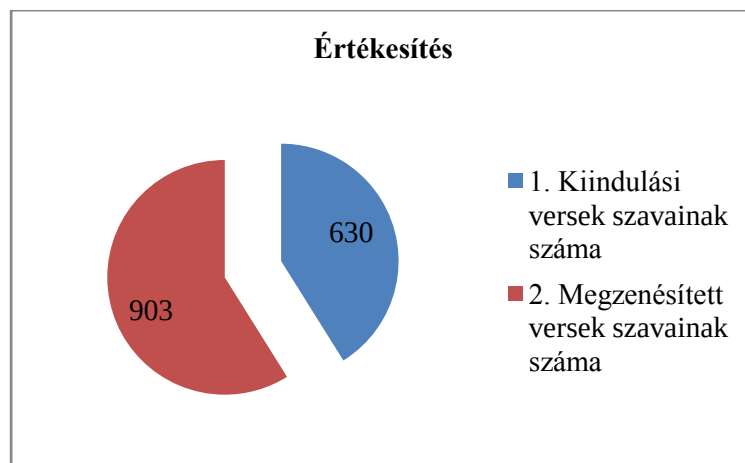
1. táblázat I. alkorpusz szociokulturális tényezőinek változásai az intermedialitás következtében

Ahogy a táblázat is mutatja, csak a Szabó Balázs Bandája által megzenésített Pilinszky-versben találkozhatunk változással. A Pilinszky-szöveg által implikált közömbös (vagy durva!) tartományt a megzenésítés zenei elemei a laza tartományhoz közelítik.

4.2. A II. alkorpusz vizsgálata

A II. alkorpusz 1533 szóból áll, amelynek 41,09589%-át teszik ki a kiindulási versek, a megzenésítések pedig 58,90411%-át. Az arányokat tekintve az I. alkorpuszhoz képest 3,671955%-kal nőtt a megzenésített versek szavainak száma. Az eltérés látszólag nem jelentős, ezért a stílusbeli változásoknak is kicsi a valószínűsége, azonban ebben az alkorpuszban a zenei elemek sokkal inkább befolyásolják a szociokulturális tényezők változását. Így a stílusbeli változás már nemcsak egy szociokulturális tényezőt érinthet, hanem minimum kettőt, maximum hármat (magatartás, helyzet, idő). A kiindulási versekhez képest új nyelvi elemek száma a megzenésítésekben nem jelentős. Csak MC Pita Ramos Csokonai-feldolgozásában jelennek meg új nyelvi elemek („*Csak annyit mondok, ha nincs nő, nincs sírás*”), amely intertextuális utalás (allúzió) a reggae-legenda, Bob Marley egyik szerzeményére (*No woman, no cry*).

A II. alkorpuszban szereplő kiindulási versek és megzenésített versek szavainak arányát az alábbi diagram szemlélteti:

3. ábra Az II. alkorpuszban szereplő szövegek szavainak aránya

Vizsgáljunk meg közelebbről egy verset és a hozzá tartozó megzenésítést ebből az alkorpuszból is!

Ady Endre *Párisban járt az Ősz* című versében az elégia műfaji sajátosságai figyelhetők meg, azaz egy melankolikus jellegű, emlékező költemény, amely magatartás szerint választékos, helyzet szerint formális (vagy közömbös!), érték szerint értéktelítő, idő szerint bizonyos tekintetben régies,⁴⁶ hagyományozott nyelvváltozatok szerint szépirodalmi kategóriákban helyezhető el.

A Kávészünet megzenésítésében a vers utolsó versszaka a második és harmadik versszak közé ékelődik, majd a szöveg végén háromszor is megismétlődik, azaz refrénné válik. A szöveghez tartozó könnyed, populáris stílusra jellemző zenei elemek három szociokulturális tényezőre is hatással vannak. Popovics György, a Kávészünet énekese így nyilatkozott a költemény megzenésítéséről: „Ady Endre *Párisban járt az Ősz* című alkotását egy pörgős feldolgozásban készítettük el, és sokan a szemünkre vetették, hogy borongósabb, visszafogottabb hangulat jobban illett volna hozzá. Aki ismeri Ady életét, meg tudja érteni, miért így zenésítettük meg ezt a művét. A fent említett alkotást akkor írta, amikor megtudta, hogy szifilisz: egy már-már őrült, szenvedélyes, örökké nyughatatlan zseni érzéseit próbáltuk megragadni.”⁴⁷ A szociokulturális tényezőket tekintve a szöveg magatartás szerint – főleg a pörgős zene miatt – a laza, helyzet szerint az informális tartományokhoz közelít, érték szerint értéktelítő, idő szerint közömbös (vagy újszerű!),⁴⁸ hagyományozott nyelvváltozatok szerint szépirodalmi kategóriákban helyezhető el.

⁴⁶ Párisban.

⁴⁷ <http://www.avorospostakocsi.hu/2014/07/14/az-irodalom-szepiti-meg-az-eletet/>

⁴⁸ Ady szövegétől eltérően: Párizsba.

A II. alkorpuszban a szövegek közötti relációk szemléltetéséhez a következő jelöléseket vezettem be:

ITEM F = Ady Endre: Harc a Nagyúrral

ITEM F' = Téveszme: Harc a Nagyúrral

ITEM G = Csokonai Vitéz Mihály: A reményhez

ITEM G' = MC Pita Ramos: A reményhez

ITEM H = Ady Endre: Párisban járt az Ősz

ITEM H' = Kávészünet: Párizsban járt az Ősz

ITEM I = József Attila: Világ megokolt útálata

ITEM I' = Hétköznapi CSA-lódások: A világ megokolt utálata

ITEM J = Petőfi Sándor: A farkasok dala

ITEM J' = Akela: Farkasok dala

Az II. alkorpuszban szereplő szövegek szociokulturális tényezőinek változását az alábbi táblázat szemlélteti, amelynek rendszere az 1. táblázathoz hasonlóan szintén bináris. Az eltéréseket 1-gyel, a stagnálásokat 0-val jelöltem.

	ITEM F – ITEM F'	ITEM G – ITEM G'	ITEM H – ITEM H'	ITEM I – ITEM I'	ITEM J – ITEM J'
Magatartás	0	1 (választékos – laza)	1 (választékos – laza)	0	0
Helyzet	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)
Idő	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)
Érték	0	0	0	0	0
Hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok	0	0	0	0	0

2. táblázat II. alkorpusz szociokulturális tényezőinek változásai az intermedialitás következtében

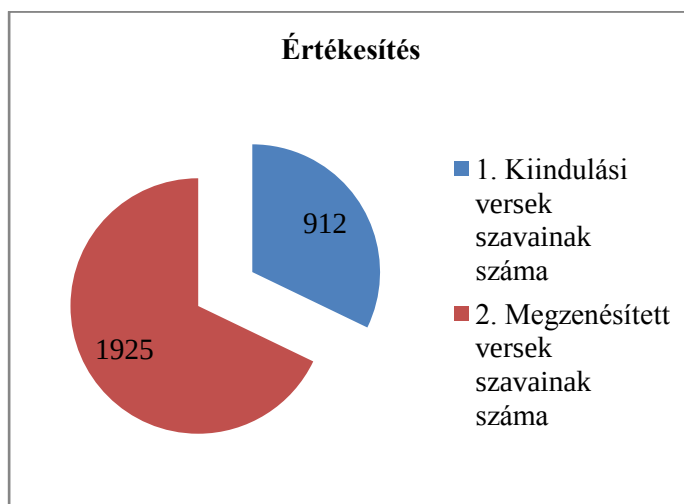
Ahogy a táblázat is mutatja, a II. alkorpusz legtöbb megzenésített verse implikálja a változást a magatartás, a helyzet és az idő tényezőjében. A magatartás tényezőjét tekintve ITEM F – ITEM F'; ITEM I – ITEM I'; ITEM J – ITEM J' esetében nem tapasztalható változás (a szövegek a durva kategóriában helyezhetők el), főleg a zenei elemek hatására a

helyzet és az idő tényezőjében azonban igen.⁴⁹ Nagyrészt szintén a zenei elemek hatására az idő tényezője az összes megzenésített változatban a régies tartományokból az újszerű felé közelít. Az érték és a hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok tényezőiben nem történik változás.

4.3. A III. alkorpusz vizsgálata

A III. alkorpusz 2837 szóból áll, melynek mindössze 32,14663%-át teszik ki a kiindulási versek, a megzenésített versek pedig 67,85337%. Az arányokat tekintve az I. alkorpusz megzenésítéseihez képest 12,621215%-kal, a II. alkorpusz megzenésítéseihez képest 8,94926%-kal nőtt a III. alkorpusz megzenésítései token-száma.

A III. alkorpuszban szereplő kiindulási versek és megzenésített versek szavainak arányát az alábbi diagram szemlélteti:

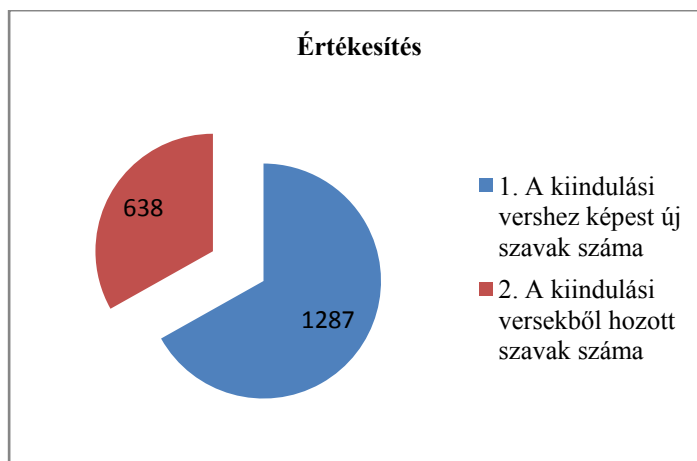

4. ábra III. alkorpusz szavainak száma

Ha közelebbről megvizsgáljuk a III. alkorpuszban található megzenésített versek szavait, egy érdekes jelenséggel találkozhatunk.

Ahogy a következő diagramon is látszik, a kiindulási versekhez képest új szavak aránya több, mint a duplája a kiindulási versekből hozott szavak számának, azaz kétharmada, 66%-a, ezért a III. alkorpuszban szereplő megzenésítések már-már „átiratoknak” tekinthetők. Akkor is, ha a zenészek átvették a kiindulási vers összes szavát, ugyanis „hozzáköltöttek” a versekhez.

⁴⁹ József Attila versét például a Hétköznapi CSAlódások feldolgozásában a punkra jellemző zenei elemek informálissá és újszerűvé teszik. Hasonló jelenség tapasztalható a Téveszme (hardcore zene) és az Akela (metál zene) zenekar megzenésítésében.

5. ábra A III. alkorpuszban szereplő megzenésített versek szavainak aránya

Vizsgáljunk meg közelebbről egy verset és a hozzá tartozó megzenésítést a III. alkorpuszból, amelyeknek esetében az imént említett jelenséggel találkozhatunk!

Petőfi Sándor *Megy a juhász számaron* című versében a népies stílus jegyei érvényesülnek. A költemény egy egyszerű, népies témát mutat be. A mű a szociokulturális tényezőket tekintve magatartás szerint választékos, helyzet szerint formális (vagy közömbös!), érték szerint értéktelítő, idő szerint régies, a hagyományozott nyelvváltozatok szerint szépirodalmi tartományokban helyezhető el.

A Bëlga zenekar tolmácsolásában azonban nemcsak szövegbeli, hanem markáns stílusbeli változások is megfigyelhetők. A költemény első versszaka refrénné alakul, valamint a „*bő gatya*”⁵⁰ nyelvi elem és négy új versszak hozzáadása parodisztikussá, ironikussá teszi a megzenésített verset. A változás a szociokulturális tényezőkben is jelentkezik. A dalszöveg magatartás szerint laza, helyzet szerint informális, érték szerint értékmegvonó (ironikus), a hagyományozott nyelvváltozatok szerint populáris kategóriákban helyezhető el.

A III. alkorpuszban a szövegek közötti relációk szemléltetéséhez a következő jelöléseket vezettem be:

ITEM K = Petőfi Sándor: *Megy a juhász számaron*

ITEM K' = Bëlga: *Megy a juhász számaron*

ITEM L = Arany János: *A walesi bárdok*

ITEM L' = Red Bull Pilvaker: *Walesi bárdok*

ITEM M = Radnóti Miklós: *Bájló*

ITEM M' = Suhancos: *Bájló*

ITEM N = Petőfi Sándor: *Szeptember végén*

⁵⁰ A „*bő gatya*” esetében szemantikai játék figyelhető meg a dinamikus jelentésképzés során: a játék a juhászok régi viselete és a rap kultúrában népszerű farmer nadrág poliszémiájából ered.

ITEM N' = MC Pita Ramos: Szeptember végén (Petőfi hard version)

ITEM O = Petőfi Sándor: Egy gondolat bánt engemet...

ITEM O' = Kozmosz: Világszakadtság

A III. alkorpuszban szereplő szövegek szociokulturális tényezőinek változását az alábbi táblázat szemlélteti, amelynek rendszere az előző két táblázathoz hasonlóan bináris. Az eltéréseket 1-gyel, a stagnálásokat 0-val jelöltem.

	ITEM K – ITEM K'	ITEM L – ITEM L'	ITEM M – ITEM M'	ITEM N – ITEM N'	ITEM O – ITEM O'
Magatartás	1 (választékos – laza)	1 (választékos – laza)	1 (választéko s – laza)	1 (választékos – laza)	1 (választékos – laza)
Helyzet	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)	1 (közömbös – informális)
Idő	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)	1 (régies – újszerű)
Érték	1 (értéktelítő – értékmegvon ó)	1 (értéktelítő – értékmegvon ó)	0	1 (értéktelítő – értékmegvon ó)	1 (értéktelítő – értékmegvon ó)
Hagyományozo tt, intézményes nyelvváltozatok	1 (szépirodalm i – populáris)	1 (szépirodalm i – populáris)	1 (szépirodal mi – populáris)	1 (szépirodalm i – populáris)	1 (szépirodalm i – populáris)

3. táblázat III. alkorpusz szociokulturális tényezőinek változásai az intermedialitás következtében

Ahogy a táblázaton is látszik, a III. alkorpuszban a megzenésítések során szinte az összes szociokulturális tényezőben változás tapasztalható. Úgy gondolom, hogy ebben nagy szerepük van a megzenésítésekben megjelenő új nyelvi elemeknek (lásd 5. ábra). Érdekes, hogy a Suhancos Radnóti-feldolgozása szleng⁵¹ elemeivel („*Talán engem ki sem szúrt a több milliárd közül...*”) ugyan implikálja a változást a hagyományozott intézményes nyelvváltozatok tényezőjében, azonban a szöveg a másik négy megzenésítéssel ellentétben nem lesz értékmegvonó, ironikus (az irónia fogalmáról lásd 30. lábjegyzet).

⁵¹ A szleng modern nyelvészeti megközelítéseiről bővebben lásd: Chapman 1999; Jelisztratov 1998; Kis 1997, 2006.

4.4. A Dal(és)szöveg korpusz vizsgálatának eredményei

Az alkorpuszok vizsgálatával igazoltam előfeltevéseimet. Az I. alkorpuszba tartozó szövegek nyelvi potenciáljában kevésbé történt változás, mint a II. alkorpusz szövegeiben. Amíg az I. alkorpuszban kevesebb, addig a II. alkorpuszban több refrénszerű ismétlődés figyelhető meg a megzenésítésekben. Előbbire a Kaláka, a Sajnosbatár, Hobo, utóbbira a Kávészünet, MC Pita Ramos és az Akela zenekar adaptációi a jó példák. Az I. alkorpuszhoz képest a II. alkorpuszban megfigyelhető, hogy a zenei elemek prominensebb szerepbe kerülnek, hiszen az adaptációk „új köntösbe öltöztetik” a kiindulási verseket (Téveszme – hardcore, Kávészünet – pop-rock, MC Pita Ramos – reggae, Hétköznapi CSAlódások – punk, Akela – metál). Ez a jelenség a II. alkorpuszban a szociokulturális tényezők közül leginkább az idő kategóriáját érintette, de a magatartás és a helyzet tényezőjére is hatással volt. A legmarkánsabb nyelvi potenciálbeli változások a III. alkorpuszban történtek. Az I. és II. alkorpusztól eltérően ebben az alkorpuszban már nemcsak refrénszerű ismétlések voltak megfigyelhetők, hanem az imutációs alakzatok is jellemzőek voltak. A Bélga, a Red Bull Pilvaker, MC Pita Ramos és a Kozmosz zenekar megzenésítéseiben a helyettesítő alakzatok, azaz az eltérések a kiindulási versek szövegeitől, ironikus értelmezéseket, stílushatásokat implikáltak.

A szövegbeli változások a szociokulturális tényezőket is érintették, azonban a módosulás az egyes alkorpuszokat tekintve másként jelentkezett. Az I. alkorpuszban csak a magatartás; a II. alkorpuszban a magatartás, a helyzet és az idő; a III. alkorpuszban a magatartás, a helyzet, az idő, az érték, valamint a hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok tényezője is változott. Utóbbi alkorpuszban legtöbbször az imutációs alakzatok révén a szövegbe került szlenges, populáris nyelvhasználatra jellemző nyelvi elemek implikáltak, hogy az érték, valamint a hagyományozott intézményes nyelvváltozatok tényezőiben változás történjen. Megállapítható, hogy minél markánsabb volt a szövegekben a nyelvi potenciálbeli változás a versmegzenésítés során, annál több szociokulturális tényező változott. Az intermedialitás révén a szociokulturális tényezők közül a magatartás, a helyzet, az idő kategóriái plasztikusabbnak bizonyultak, mint az érték és a hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok kategóriái, melyek az előbbiekhöz képest statikusabbak voltak, hiszen ahhoz, hogy megváltozzanak, „át kellett írni” a kiindulási verseket (III. alkorpusz).

5. Összegzés

Dolgozatomban a nyelv, a zene és a vers összefüggéseinek tárgyalása után a kognitív szövegtannal és a kognitív stilisztikával foglalkoztam, külön kitérve a versek, a megzenésített versek, valamint a dalszövegek releváns sajátosságaira. A 3.2. *A vers, a megzenésített vers és a dalszöveg mint szövegtípusok* című alfejezetben vázlatos képet nyújtottam arról, hogy milyen rímtípusok, metaforák és alakzatok jellemzik a versek, a megzenésített versek és a dalszövegek prototipikus szövegeit. A három szövegtípust hasonlóságaik és különbségeik alapján egy skálán helyeztem el. A megzenésített vers mint szövegtipológiai csoport a vers és a dalszöveg között helyezhető el.

Ezek után *Dal(és)szöveg* nevű korpuszom segítségével igazoltam előfeltevéseimet, melyek az intermedialitás során bekövetkező szöveg- és stílusbeli változásokra vonatkoztak. A nyelvi potenciálbeli eltéréseket diagramok, a szociokulturális tényezők eltéréseit pedig táblázatok segítségével szemléltettem.

A nyelvi potenciált érintő változások az I. és a II. alkorpuszban főleg az állványzatépítő technikák alkalmazásában jelentkeztek, ugyanis a rím mellett a refrén(né válás) mint alakzat játszott meghatározó szerepet a megzenésített versek létrehozásában és felismerésében. Az „átmenet” nemcsak a médiumok szintjén jelentkezett, hanem a szövegtipológiai csoportok tekintetében is: a kiindulási versekhez képest a megzenésített versek dalszövegszerűvé váltak.

A szociokulturális tényezőkre a zenei elemek is hatással voltak. Az I. alkorpuszban a verbális és zenei elemek harmóniája volt megfigyelhető a versmegzenésítésekben, a II. alkorpuszban a versekhez olyan stílusú zene kapcsolódott, amely már kevésbé harmonizált a kiindulási versek stílusával (főleg az idő tényezőjét tekintve), a III. alkorpusz rap/hip hop stílusú megzenésítései legtöbbször a kiindulási versek stílushatásával ellentétes stílushatást implikáltak (értéktelítő helyett értékmegvonó). Emellett a III. alkorpuszban az imutációs alakzatok funkcionális alkalmazása⁵² a legstatikusabb tényezőkben (érték; hagyományozott, intézményes nyelvváltozatok) is változást okozott.

Kutatásaimat a jövőben tovább szeretném folytatni a nyelv és a zene határmezsgyéjén. *Dal(és)szöveg* nevű korpuszomat bővíteni szeretném. Korpuszom előnye, hogy sokkal részletesebb, mint sok dalszöveget tartalmazó (online) adatbázis (pl. www.zeneszoveg.hu), valamint nyelvészeti relevanciája is van, hiszen segítségével egyaránt megállapításokat

⁵² Az irónia alkalmazása legtöbbször funkcionális, hiszen az alakzat segítségével egy alternatív értékelési centrum kijelölése a cél.

tehetünk a kiindulási versekre, a megzenésített versekre, valamint a köztük lévő kapcsolatra vonatkozóan. Így a nyelv által újrakonstruált világ még inkább feltárul és kiszélesedik, hiszen a zene az egyik legősibb és kulturális határokat nem ismerő nyelv, amit mindenki ért és beszél.

6. Irodalom

- Balázs Géza (2006): Zene és nyelv. Napkút Kiadó Online, http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_05/109.htm (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Benczes Réka – Kövecses Zoltán (2010): *Kognitív nyelvészet*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Bécsy Tamás (2002): A *Poétika* és a mai műnemelmélet. In: Bécsy Tamás: *Drámák és elemzések*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs. 163-179.
- Chapman, Robert L. (1999): Mi a szleng? In: Fenyvesi Anna – Kis Tamás – Várnai Judit Szilvia: *Mi a szleng? (Tanulmányok a szleng fogalmáról), (Szlengkutatás 3.)*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 273-279.
- Eco, Umberto (2002): Széljegyzetek a *Rózsa* névé-hez. In: *A rózsá neve*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 611-614.
- Fauconnier, Gilles (2007): Mental Spaces. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Oxford University Press. 351-377.
- Fekete Bálint (2011): Stílusminta és stílustulajdonítás – Rap és stílusztika <http://zartartz.blogspot.hu/2011/08/fekete-balint-stilusminta-es.html> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Füköh Borbála: Slágerek szövegfelepítése és interpretációs lehetőségeik. In: Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László: *Szemiotikai szövegtan 16*. JGYF Kiadó, Szeged. 63-77.
- Gadamer, Hans Georg (1984): *Igazság és módszer: Egy filozófiai hermeneutika vázlata*. Gondolat, Budapest.
- Grady, Joseph E. (2007): Metaphor. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Oxford University Press. 188-214.
- Hamvas Béla (2008): A VII. szimfónia és a zene metafizikája. In: Kemény Katalin: *A láthatatlan történet*. Akadémia Kiadó, Budapest. 90-109. vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=ZjDRpmsjWWo> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Huizinga, Johan (1944): *Homo ludens (Kísérlet a kultúra játék-elemeinek meghatározására)*. Athenaeum Kiadó, Budapest.

- Hutter Antal (1842): Vezérelvek a' magyar szépirodalomban – Nevendék bölcselkedőink számára. Grün János betűivel, Szeged.
<https://books.google.hu/books?id=NAtUAAAAcAAJ&pg=PP5&lpg=PP5&dq=hutter+antal+vez%C3%A9relvek&source=bl&ots=Qd9urWOXdr&sig=wKJ6A43eTa-GIsqzYPH1bj9WmDs&hl=en&sa=X&ei=bhKUVpwVhdjLA-T8gcAG&ved=0CDIQ6AEwAw#v=onepage&q=hutter%20antal%20vez%C3%A9relvek&f=false> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Kant, Immanuel (2004): *A tiszta ész kritikája*. Atlantisz, Budapest.
- Kárpáti Eszter (2006): *A szöveg fogalma*. Typotex, Budapest.
- Jelisztratov, Vlagyimir (1998): *Szleng és kultúra (Szlengkutatás 2.)*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Kis Tamás (1997): Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: Kis Tamás: *A szlengkutatás útjai és lehetőségei (Szlengkutatás 1.)*. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen. 237-269.
- Kis Tamás (2006): Nyelvi univerzálé-e a szleng?
http://mnytud.arts.klte.hu/szleng/tanulmanyok/szluniv_hun.htm (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Kiss Gréta (2014): „Az irodalom szépíti meg az életet, soha nem tudnánk lemondani róla” – interjú a Kávészünet együttesel.
<http://www.avorospostakocsi.hu/2014/07/14/az-irodalom-szepiti-meg-az-eletet/> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Kövecses Zoltán (2005): *A metafora – Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Typotex, Budapest.
- Kövecses Zoltán (2009): Versengő metaforaelméletek? „Ez a sebész egy hentes”. In: *Magyar Nyelvőr*, 105. évfolyam, 3. szám, 271-280.
http://www.c3.hu/~magyarnyelv/09-3/kovecses_093.pdf (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Lakoff, George – Mark Johnson (1980): *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, Chicago.
- Langacker, Roland W. (1987): *Foundations of cognitive grammar I. Theoretical prerequisites*. Stanford University Press, Stanford, California.
- Langacker, Roland W. (2000): A dynamic usage-based model. In: Barlow, Michael – Kemmer, Suzanne: *Usage-based models of language*. CSLI Publications, Stanford, California. 1-64.

- Langacker, Roland W. (2008): *Cognitive grammar. A basic introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Molnár Cecília Sarolta (2012): Forradalmi töredékek. <http://www.nyest.hu/hirek/forradalmi-toredekek> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Nagy Tamás (2013a): Konkrét káosz – Juhász R. József Urban mémoire című művének multimediális és szemantikai értelmezése. *Vár Ucca Műhely – Irodalmi és művészeti lap*, XIII. évf., 39. szám, 2013/1. 84-89. <http://sziveriintezet.hu/dokumentumok/VarUcca-39.pdf> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Nagy Tamás (2013b): Képi vírus. A sikoly mint mém különböző médiumok tükrében. In: Gecső Tamás – Sárdi Csilla: *Nyelvhasználat a médiában*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 139-143.
- Nesselhauf, Nadja (2005): *Corpus Linguistics – A Practical Introduction*. <http://www.as.uni-heidelberg.de/personen/Nesselhauf/files/Corpus%20Linguistics%20Practical%20Introduction.pdf> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Pethő József (2012): A figura–alap viszony és a stílus. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor: *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem.
- Pethő József (2011): *Alakzat és jelentés. Az alakzatok stílus- és jelentésképző szerepe a szövegben*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Petőfi S. János (1990): *Szöveg, szövegtan, műelemzés (Textológiai tanulmányok)*. Országos Pedagógiai Intézet, Budapest.
- Petőfi S. János (2004a): A médiumok élő nyelvei és az élőnyelvi kommunikátumok rögzítésére szolgáló reprezentációs nyelvek. In: Petőfi S. János – Békési Imre – Vass László: *Szemiotikai szövegtan 16*. JGYF Kiadó, Szeged. 45-63.
- Petőfi S. János (2004b): *A szöveg mint komplex jel*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Schmid, Hans-Jörg (2007): Entrenchment, Salience, and Basic Levels. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Oxford University Press. 117-139.
- Simon Gábor (2013): A rím anaforikus működésének kognitív szemantikai leírása. *Magyar Nyelvőr*, 137. évfolyam, 3. szám, 314-335. http://epa.oszk.hu/00100/00188/00072/pdf/EPA00315_magyar_nyelvor_2013_3_314-335.pdf (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)

- Simon Gábor (2014): *Egy kognitív poétikai rímelmélet megalapozása*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Svartvik, Jan: Corpus linguistics 25+ years on. In: Roberta Facchinetti: *Corpus Linguistics – 25 Years on*. Rodopi B. V., Amsterdam – New York. 11-27.
- Szili József (1993): *Az irodalomfogalmak rendszere*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szili József (1997): *A poétikai műnemek interkulturális elmélete*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Szirmai Mónika (2005): *Bevezetés a korpusznyelvészetbe – A korpusznyelvészet alkalmazása az anyanyelv és az idegen nyelv tanulásában és tanításában*. Tinta Könyvkiadó, Budapest.
- Taylor, John R. (1995): *Linguistic categorization. Prototypes in linguistic theory*. Clarendon Press, Oxford.
- Tátrai Szilárd (2000): Az elbeszélő „én” nyelvi jelöltsége – Kísérlet a perszonális narráció szövegtani megközelítésére. *Magyar Nyelvőr*, 2000. 2. szám. <http://epa.oszk.hu/00100/00188/00018/124208.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Tátrai Szilárd (2002): *Az „Én” az elbeszélésben – A perszonális narráció szövegtani megközelítése*. Argumentum, Budapest.
- Tátrai Szilárd (2011): *Bevezetés a pragmatikába – Funkcionális kognitív megközelítés*. Tintakönyvkiadó, Budapest.
- Tátrai Szilárd (2012): Viszonyulás és viszonyítás – Megjegyzések a stílus szociokulturális tényezőinek vizsgálatához. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor: *A stílus szociokulturális tényezői. Kognitív stilisztikai tanulmányok*. Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Budapest. 51-73.
- Tolcsvai Nagy Gábor (1994): *A szövegek világa*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor (1996): *A magyar nyelv stilisztikája*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor (2001): *A magyar nyelv szövegtana*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Tolcsvai Nagy Gábor (2006): A szövegtipológia megalapozása kognitív nyelvészeti keretben. In: Tolcsvai Nagy Gábor: *Szöveg és típus – Szövegtipológiai tanulmányok*. Tinta Könyvkiadó, Budapest. 64-91.

- Tolcsvai Nagy Gábor (2005): Kognitív jelentéstani vázlat az igekötős igeről. In: *Magyar Nyelv*, 101. évfolyam, 1. szám, 27-43. <http://www.c3.hu/~magyarnyelv/05-1/tolcsvai.pdf> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Tóth Gábor: *Deviancia és alternatív kultúrák az amerikai külváros-filmekben 2000 után*, <http://otdk.zskf.hu/Dolgozatok/31.pdf> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Tuggy, David (2007): Schematicity. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Oxford University Press. 82-117.
- Turner, Mark (2007): Conceptual Integration. In: Geeraerts, Dirk – Cuyckens, Hubert: *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*. New York: Oxford University Press. 377-394.
- Veszelszki Ágnes (2014): A slam poetry mint sajátos szövegalkotó gyakorlat http://www.veszelszki.hu/images/honlap/VeszelszkiAgnes_2014_slampoetry.pdf (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)

7. Források

- Ady Endre: Harc a Nagyúrral. <http://mek.oszk.hu/00500/00588/html/vers0102.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Ady Endre: Párisban járt az Ősz. <http://mek.oszk.hu/00500/00588/html/vers0201.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Akela: Farkasok dala. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/3485/akela/a-farkasok-dala-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=TWt1-AZ62Ng> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Arany János: A walesi bárdok. <http://mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs185305.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Bělga: Megy a juhász számaron. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/75779/belga/megy-a-juhasz-a-szamaron-bogatya-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=EslWCdDMOu8> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Csokonai Vitéz Mihály: A reményhez. <http://mek.oszk.hu/00600/00636/html/vs180302.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Ferenczi György és Rackajam: A természet vadvirága. <https://www.youtube.com/watch?v=UMIqe6P7BPc> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- HétköznaPI CSAlóadások: A világ megokolt utálata. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/22661/hetkoznapicsalodasok/a-vilag-megokolt-utalata-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=orTwaU8E1RE> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Hobo: Űlni, állni, ölni, halni. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/5761/hobo-blues-band/ulni-allni-olni-halni-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=8ICVugrHwJc> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- József Attila: Űlni , állni, ölni, halni. <http://www.mek.oszk.hu/00700/00708/html/kolto00000/kotet00001/ciklus00275/cim00304.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- József Attila: Világ megokolt útálata. <http://www.mek.oszk.hu/00700/00708/html/kolto00000/kotet00001/ciklus00104/cim00143.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)

- Kaláka: Akarsz-e játszani? <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/18414/kalaka/akarsz-e-jatszani-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=dVWQg8cPcBM> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Kávészünet: Párizsban járt az Ősz. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/71356/kaveszunet/parizsban-jart-az-osz-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=DhUQhhtoENo> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Kosztolányi Dezső: Akarsz-e játszani? <http://mek.oszk.hu/00700/00753/html/vers0682.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Kozmosz: Világszakadtság. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/79818/kozmosz/vilagszakadtság-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=Q08fAGkqWeU> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- MC Pita Ramos: A reményhez. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/57695/mc-pita-ramos/a-remenyhez-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=BAQDtc2l9Rc> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- MC Pita Ramos: Szeptember végén (Petőfi hard version) <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/55879/mc-pita-ramos/mc-pita-ramos--szeptember-vegen-petofi-hard-version-zeneszoveg.html> vagy: https://www.youtube.com/watch?v=ip_Ttn1pGWY (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Parti Nagy Lajos: Földközel. <https://hycry.wordpress.com/2010/05/15/parti-nagy-lajos-foldkozel/> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Petőfi Sándor: A természet vadvirága. <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184408.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Petőfi Sándor: Egy gondolat bánt engemet... <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184607.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Petőfi Sándor: A farkasok dala. <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184701.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Petőfi Sándor: Megy a juhász számaron. <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184403.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Petőfi Sándor: Szeptember végén. <http://mek.oszk.hu/01000/01006/html/vs184707.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)

- Pilinszky János: Ne félj! <http://mek.oszk.hu/01000/01016/01016.htm> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Radnóti Miklós: Bájoló. <http://verspatika.wordpress.com/2008/03/05/radnoti-miklos-bajolo/> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Red Bull Pilvaker: Walesi bárdok. <https://www.youtube.com/watch?v=UsN87QHx2og> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Sajnosbatár: Földközel. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/88728/sajnosbatar/foldkozel-zeneszoveg.html> vagy: <http://www.szeretlekmagyarorszag.hu/a-10-legjobb-megzenesitett-vers/> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Suhancos: Bájoló. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/46297/suhancos-bajolo-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=2n-VEz55wHI> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Szabó Balázs Bandája: Ne félj! <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/84483/szabo-balazs-band/ne-felj-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=64uQVlgRX3I> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)
- Téveszme: Harc a Nagyúrral. <http://www.zeneszoveg.hu/dalszoveg/82184/teveszme/harc-a-nagyurral--ady-endre-versebol-zeneszoveg.html> vagy: <https://www.youtube.com/watch?v=NcZd9JEMhWA> (letöltés ideje: 2014. 12. 28.)

8. Függelék

Korpusz (a szövegeltérések kiemelt jelölésével): külön fájlban feltöltve